۳۴

نهج‌الامامة

نهج البلاغه در کلام امام خامنه‌ای

زمانه بعثت

امیرالمؤمنین (علیه الصّلاه و السّلام) فرمود: «أَرْسَلَهُ عَلَى حِينِ فَتْرَةٍ مِنَ الرُّسُلِ وَ طُولِ هَجْعَةٍ مِنَ الْأُمَمِ»(خطبه ۸۹)؛ بعثت در هنگامی اتفاق افتاد که دوران طولانی‌ای بود بشریت از حضور انبیای الهی محروم بود. از ظهور حضرت عیسی حدود ششصد سال می‌گذشت. صدها سال بود که بشر در میان خود سفیر الهی ندیده بود. نتیجه چه بود؟ «وَ الدُّنْيا كاسِفَةُ النُّورِ ظاهِرَةُ الْغُرُورِ»؛ دنیا تاریک بود، ظلمانی بود، معنویت رخت بربسته بود، بشر در جهالت و گمراهی و غرور به سر می‌برد. در یک چنین شرائطی، خدای متعال پیغمبر را فرستاد. نبی مکرم، آن عنصر شایسته‌ای بود که برای یک چنین حرکت عظیمی، برای طول تاریخ بشریت، خداوند او را آماده کرده بود.

۱۳۹۰/۰۴/۰۹

قضائی

در همایش رؤسای دادگستری‌های کشور عنوان شد

انتقاد رئیس عدلیه از کثرت آرای خلاف شرع قضات

سخنان رئیس قوه قضائیه در اختتامیه همایش رؤسای دادگستری‌های سراسر کشور، یک خبر خوش داشت و یک انتقاد جدی. خبر خوش از اینکه دستگاه عدلیه اراده کرده افراد خوش فکر، جوان و پرانرژی در ساختار قضایی‌اش وارد کند و انتقاد از اینکه درخواست زیاد اعمال ماده ۴۷۷ ریشه در صدور آرای خلاف بین شرع است، که باید آسیب شناسی شود.

به گزارش مرکز رسانه قوه قضائیه، حجت‌الاسلام محسنی اژه‌ای، طی سخنانی در اختتامیه همایش رؤسای دادگستری‌های سراسر کشور با محوریت نحوه نظارت و ایجاد وحدت رویه قضایی دیوان‌عالی کشور ضمن تبیین و تشریح روش‌های جلوگیری از اطاله دادرسی و کاهش حجم ورودی پرونده‌ها به مراجع قضایی گفت: کوتاه کردن فرایندهای قضایی یک اصل اساسی در راستای تسهیل و تسریع دسترسی مردم به عدالت است. برخی از این تقلیل فرایندها نیازمند وضع و اصلاح قانون است، اما بسیاری از آنها را نیز می‌توان با اتخاذ تدابیر و تمهیداتی، انجام داد.

قاضی‌القضات بیان داشت: بعضاً به قضات ما، دو تا سه ابلاغ مضاعف می‌شود و قاضی ما با این حجم از پرونده‌هایی که زیر دست دارد باید با دقت، سرعت و جامعیت مبادرت به صدور رأی کند. اینجاست که ارزش روحیه جهادی یک قاضی و دلسوزی و دغدغه‌مندی و علم او آشکار می‌شود. ما نیز در این میان موظفیم که شرایط را برای ارائه آموزش‌های روزآمد و آموزش‌های حین‌خدمت به قضات فراهم آوریم. باید در ارائه آموزش به قضات، نوآوری و ابتکار به خرج دهیم و اقتضائات فناورانه روز را در نظر بگیریم. نمی‌توان با شیوه‌های ۱۰ سال پیش، قضات را آموزش داد.

حجت‌الاسلام محسنی اژه‌ای اظهار کرد: ما در ساختار قضایی به صورت صددرصدی فضا را باز می‌کنیم تا افراد خوش‌فکر، جوان، پرانرژی و آگاه به مقتضیات زمان به روی کار بیایند. ما این اعتقاد را داریم که لزوماً فردی که در یک سمت بالاتر قضایی است از درک و فهم قضایی و حقوقی بیشتری نسبت به همکاران خود برخوردار نیست.

انتقاد مهم به مسائل پیرامون درخواست ماده ۴۷۷

رئیس دستگاه قضا با آسیب‌شناسی مقوله ارائه درخواست‌های اعمال ماده ۴۷۷، گفت: همواره به تمامی مقامات قضایی ذی‌صلاح تأکید دارم که وقتی مراجع قضایی زیر مجموعه‌شان به کرات آرای خلاف بین شرع صادر می‌کنند و به موجب آن، درخواست‌های اعمال ماده ۴۷۷ ازدیاد می‌یابد، حتماً موضوع را آسیب‌شناسی متقن کنند و به راحتی از مقابل آن نگذرند. بعضاً در خصوص آنکه آیا یک رأی صادر شده، خلاف بین شرع است یا خیر، میان مرجع صادر کننده و مرجع بالاتر، اختلاف‌نظر وجود دارد. باید با بحث و فحص زیاد، از دامنه این اختلافات کاست.

رئیس عدلیه بیان داشت: یکی از روش‌های کوتاه کردن فرآیندهای دادرسی و جلوگیری از اطاله دادرسی‌ها، اتقان امور در تعیین صلاحیت‌ها است. نباید این‌گونه باشد که یک قاضی پرونده‌ای را دو ماه نزد خود نگه دارد و پس از آن اعلام کند که رسیدگی به این پرونده در صلاحیت او نیست! خب در همان ابتدا که پرونده به قاضی ارجاع می‌شود، او بررسی دقیق به عمل آورد که آیا رسیدگی به پرونده مزبور در صلاحیت او می‌باشد یا خیر؟

قاضی‌القضات در پایان به ارائه توصیه‌هایی خطاب به مقامات قضایی پرداخت و گفت: همه مقامات، مسئولان و همکاران قضایی به امر صیانت از مجموعه قضایی توجه ویژه داشته باشند. چنانچه دیدیم همکار ما در آستانه لغزش قرار دارد، دست او را بگیریم و به او تذکر دهیم و این کار را نه با هدف مچ‌گیری و زمین زدن او بلکه با نیت خیرخواهانه انجام دهیم.

خبر

احمدیان در حاشیه اجلاس بین‌المللی امنیتی مسکو:

رژیم صهیونیستی تهدیدی برای امنیت جهان است

دبیر شورای عالی امنیت ملی در گفت‌وگویی در حاشیه سیزدهمین اجلاس بین‌المللی مقامات بلندپایه امنیتی در مسکو تأکید کرد: رژیم غاصب اسرائیل، برای همه کشورهای منطقه، آسیای جنوب غربی و حتی برای جهان، عامل تهدید و ناامنی محسوب می‌شود.

به گزارش ایرنا، علی‌اکبر احمدیان این سخنان را در پایان سفر دو روزه به مسکو و در مصاحبه با شبکه راشا‌تودی مطرح کرد. احمدیان در پاسخ به این سؤال که چالش اصلی امنیتی امروز کشور ایران چیست و با توجه به سطح بالای تعاملات دوجانبه مسکو – تهران، روسیه چه کمکی می‌تواند در این زمینه داشته باشد، گفت: حقیقتاً ما چالش امنیتی بزرگی برای خود قائل نیستیم. امنیت ایران، امنیت خوبی است و ما به توان خود متکی هستیم. به خدا توکل داریم و نگران تهدیدی نیستیم.

دبیر شورای عالی امنیت ملی در عین حال تصریح کرد: به صورت طبیعی، رژیم غاصب اسرائیل برای همه منطقه آسیای جنوب غربی و همه کشورهای منطقه و حتی برای جهان، یک تهدید و ناامنی به حساب می‌آید و هرجایی که این رژیم حضور پیدا کند و اعمال قدرتی داشته باشد، آنجا محل شرارت و ناامنی است، بنابراین خطر ناامنی از ناحیه این رژیم برای همه وجود دارد.

دبیر شورای عالی امنیت در پاسخ به سؤال دیگری درباره نقش کشورهای جنوب جهانی در معماری امنیت دنیای مدرن امروز اضافه کرد: ناکارآمدی نظم گذشته امروز هویدا شده است و اینکه سازوکارهای موجود قادر نیست که هیچ یک از مسائل جهانی را حل کند. وی ادامه داد: بارزترین نمونه ناکارآمدی نظم کنونی جهان در موضوع کشتار مردم غزه دیده می‌شود، جایی که سازوکارهای موجود در برابر آن ساکت مانده و اقدام عملی انجام نداده‌اند. بنابراین، جهان به نظم جدیدی نیاز دارد که در این سازوکار جدید، کشورهای جنوب و شرق، نقش تعیین‌کننده‌ای را خواهند داشت. احمدیان افزود: در این نظم جدید، همه کشورها باید سهم و نقش خود را داشته باشند، نه اینکه اداره امور بین‌الملل تنها در اختیار برخی کشورهای محدود باشد. وی تأکید کرد: در این میان، روسیه، ایران و چین در ایجاد این نظم جدید نقش جدی ایفا می‌کنند، به خصوص ایران که طی دهه‌های گذشته هزینه‌های پیگیری این نظم جدید را پرداخته است.

دبیر شورای عالی امنیت ملی، که با هدف شرکت در سیزدهمین اجلاس بین‌المللی مقام‌های بلندپایه امنیتی به مسکو سفر کرده بود، در پایان این سفر دو روزه در جمع خبرنگاران گفت: ما به این اجلاس آمدیم تا ارزش‌های بنیادین ملت ایران را که برخاسته از یک تمدن بزرگ و آموزه‌های عظیم اسلامی است، به جهان امروز ارائه کنیم. وی خاطرنشان کرد: امروز ناکارآمدی سازوکارهای بین‌المللی به وضوح آشکار شده و اینکه این سازوکارها سالیان سال توسط نظام سلطه به گروگان گرفته شده‌اند.

نماینده رهبر معظم انقلاب در شورای عالی امنیت ملی تصریح کرد: نظام سلطه، اجازه نمی‌دهد که این سازوکارها، اثرگذار باشند، نمونه بارز آن که همه وجدان‌ها را در جهان به درد آورده است، بی‌عملی و ناتوانی آنها در حل مسئله غزه در طول ۱۹ ماه است. وی افزود: وقایع غزه، یک حادثه تاریخی است. می‌توان گفت که در تاریخ کمتر این اتفاق افتاده است که یک ملت اینگونه به طور کامل قتل عام شوند. زن و کودک، پیر و جوان در مدت ۱۹ ماه بدون اینکه سلاحی در دست داشته باشند، هدف بمباران شوند، گرسنگی داده شوند و نسل‌کشی به تمام معنا انجام شود. احمدیان ادامه داد: این وضعیت نشان می‌دهد که همین‌طور که همه دنیا می‌خواهند و حتی مسئولان سیاسی هم مجبور شده‌اند به آن اعتراف کنند، ما به نظام جدید امنیتی و سیاسی در عرصه بین‌المللی نیاز داریم.

احمدیان گفت: نظام جدید بین‌المللی باید مبتنی بر پرهیز از ظلم‌پذیری، ظلم‌کردن و مبتنی بر عدالت و مشارکت جمعی و برخورداری همه کشورها و همه انسان‌ها از امکان مساوی پیشرفت باشد. این موارد، ارزش‌هایی است که انقلاب اسلامی به ارمغان آورد و صدای آن در جهان پیچید، امروز می‌تواند در این سازوکار جدید تعبیه شود. وی خاطرنشان کرد: البته شکل‌گیری نظام جدید بین‌المللی، یک رخداد فوری و سریع نیست، بلکه این گونه اجلاس‌ها و فرصت‌هایی همانند بریکس و سازمان همکاری شانگهای می‌تواند زمینه‌ساز شکل‌گیری چنین نظمی باشند. احمدیان گفت: این نظم جدید پس از دوره‌ای طولانی عملیاتی خواهد شد اما چنین نشست‌هایی فرصتی برای ارائه دیدگاه‌ها درباره این موضوع است.

دولت

معاون اول رئیس‌جمهور:

روابط سیاسی ایران و تاجیکستان در بهترین شرایط قرار دارد

معاون اول رئیس‌جمهور با بیان اینکه ایران و تاجیکستان از نظر روابط سیاسی در بهترین شرایط قرار دارد، گفت: مواضع مشترک دو کشور در عرصه منطقه‌ای و جهانی و همچنین همکاری‌ها در اتحادیه‌های منطقه‌ای نویدبخش توسعه روابط فی‌مابین در همه زمینه‌ها است.

به گزارش ایرنا، محمدرضا عارف در جریان سفر به تاجیکستان و در مراسم امضا و تبادل اسناد همکاری ایران و تاجیکستان با بیان اینکه گفت‌وگوها بین دو طرف در فضایی بسیار صمیمی، دوستانه و با هدف مشترک برگزار شد و قابل پیش بینی هم بود، گفت: ما از نظر سیاسی در بهترین شرایط قرار داریم. روابط سیاسی دو کشور عالی است. وی با اشاره به مواضع مشترک دو کشور در مسائل منطقه‌ای و جهانی و همچنین همکاری‌های خوب دو کشور در اتحادیه‌های منطقه‌ای و جهانی، اظهار کرد: این مشترکات نویدبخش توسعه روابط در سایر زمینه‌ها است.

معاون اول رئیس‌جمهور با اشاره به اسناد مبادله شده، تصریح کرد: البته نباید به تبادل اسناد دل ببندیم. باید اجرایی شدن اسناد پیگیری شود. این وظیفه‌ای است که در وهله اول به عهده کمیسیون مشترک است که پیگیری کند که هم اسناد مبادله شده و هم زمینه‌هایی که در بیانات نخست وزیر بود، اجرایی شود.

عارف تأکید کرد: ما هم اعتقاد داریم که زمینه‌های علمی و صنعتی وجود دارد که باید به صورت جدی مورد مشورت و بحث قرار گیرد، تا نحوه همکاری در این زمینه‌ها مشخص شود. این وظیفه در وهله اول به عهده کمیسیون مشترک و سپس به عهده وزرا و مسئولان ذی‌ربط است. وی با بیان اینکه انتظار من از وزرا و مسئولان دو طرف این است که با رفت و آمد و مبادله هیئت‌ها تلاش کنند تا شناخت بیشتری از امکانات و نیازهای دو طرف پیدا کنند، افزود: بدین ترتیب با نگاه مکملی به امکانات می‌توانیم از ظرفیت‌های یکدیگر استفاده کنیم. معاون اول رئیس‌جمهور در پایان با تأکید بر اینکه ما برای همکاری در همه بخش‌ها از جمله حوزه‌های گردشگری و تمدنی آمادگی کامل داریم، گفت: تلاش می‌کنیم این میراث را نه فقط در منطقه، بلکه در سطح جهانی معرفی کنیم.

«قاهره رسول‌زاده» نخست‌وزیر تاجیکستان نیز در این نشست خبری با قدردانی از توجه خاص جمهوری اسلامی ایران نسبت به جمهوری تاجیکستان و برگزاری مذاکرات نشست مشترک هیئت‌های عالی رتبه دو کشور در فضای دوستانه و صمیمانه گفت: رفت و آمدهای دیپلماتیک و نشست‌های سران دو کشور، نقشی مهم در تقویت مناسبات دوجانبه دارد و در راستای توجه رهبران دو کشور برای تعمیق روابط فی‌مابین است. وی تأکید کرد: اطمینان داریم که توافقات حاصل شده بین ایران و تاجیکستان نقشی مهم در گسترش روابط در حوزه‌های اقتصادی، سرمایه‌گذاری، سلامت و علم و فناوری دارد که کمیسیون‌های مشترک همکاری و همچنین کمیته‌های مرتبط در تحکیم روابط ایران و تاجیکستان حائز اهمیت اساسی است. نخست‌وزیر تاجیکستان، تبادل یادداشت‌های تفاهم همکاری بین ایران و تاجیکستان در این سفر را مثبت ارزیابی کرد و افزود: باید همکاری‌های اقتصادی و سرمایه‌گذاری دو کشور دوست و برادر به سطوح بالاتری برسد و جمهوری تاجیکستان بر پیگیری تلاش‌های فی‌مابین برای اجرای برنامه دراز مدت همکاری‌های اقتصادی و تجاری تا سال ۲۰۳۰ و نقشه راه آن تأکید دارد.

رسول‌زاده با تأکید بر بهره‌گیری از امکانات و ظرفیت‌های جمهوری اسلامی ایران در بخش‌های مختلف صنعتی، داروسازی و سلامت، معدنی و راه و شهرسازی گفت: از جمهوری اسلامی ایران برای حل مسائل مرتبط با نیروگاه‌های برقی و آبی قدردانی می‌کنیم و باید همکاری‌های علم و فناوری گسترش یابد. وی با اشاره به برپایی نمایشگاه صنایع دستی و برگزاری روزهای فرهنگی در ایران و تاجیکستان، گفت: ایران و تاجیکستان در سازمان‌های منطقه‌ای و بین‌المللی همکاری‌های بسیار خوبی دارند و برای مردم صاحب تمدن ایران همواره آرزوی صلح و ثبات داریم. در پایان با تأکید بر اینکه ما برای همکاری در همه بخش‌ها از جمله حوزه‌های گردشگری و تمدنی آمادگی کامل داریم، گفت: تلاش می‌کنیم این میراث را نه فقط در منطقه، بلکه در سطح جهانی معرفی کنیم.

یادداشت

استکبارستیزی در اندیشه و گفتمان امام راحل

رسول سنائی‌راد
کارشناس سیاسی

استکبارستیزی یکی از مفاهیم کلیدی و پربسامد در اندیشه و مکتب الهی-سیاسی حضرت امام خمینی (ره) است که سفارش به این امر در وصیت‌نامه الهی-سیاسی، جایگاه مهم آن را نزد حضرتش نمایان می‌سازد.

ایشان در این باره نوشته‌اند «وصیت من به همه مسلمانان و مستضعفان جهان این است که شماها نباید بنشینید و منتظر باشید که حکام و دست‌اندرکاران کشورتان یا قدرت‌های خارجی بیایند و برای شما استقلال و آزادی را تحفه بیاورند... ای مستضعفان جهان‌وای کشورهای اسلامی و مسلمانان جهان به پاخیزید و حق را با چنگ و دندان بگیرید و از هیاهوی تبلیغاتی ابرقدرت‌ها و عمال سرسپرده آنان نترسید.» خاستگاه این مفهوم محوری در اندیشه و گفتمان امام خمینی را که رد آن در گفتار و رفتار ایشان همواره پیدا است، می‌توان به موارد زیر مرتبط دانست:

۱- جهان‌بینی اسلامی و الهی ایشان که در آن تنها ذات مقدس خداوندی است که فاعل علی‌الاطلاق و مسبب‌الاسباب است و همگی باید تابع و فرماندار او باشند. در این جهان‌بینی هرگونه سلطه‌طلبی بر انسان‌ها و استعلاجویی، ادامه همان خوی شیطانی است که از تکبر او ریشه گرفته است. بر اساس همین جهان‌بینی مستکبر کسی است که خود را برتر از دیگران بداند و برای این برتری‌طلبی با ایجاد نظام‌های اقتصادی، سیاسی و اجتماعی مستکبرانه، دیگران را به استضعاف می‌کشاند و بر آنها ظلم و تعدی می‌کند. ۲- تجارب سیاسی و آگاهی برآمده از سال‌ها مبارزه با طاغوت پهلوی و مطالعه و آشنایی با تحولات سیاسی-اجتماعی جهان و منطقه که نه تنها امریکا با نگاه استکباری از رژیم استبدادی و دیکتاتوری پهلوی حمایت کرد و تبعید حضرت امام خمینی (ره) در سال ۱۳۴۳ حاصل مخالفت ایشان با کاپیتولاسیون یعنی نماد سلطه استکباری امریکا در ایران قبل از انقلاب اسلامی بود و پیش از آن هم کودتای ننگین ۲۸ مرداد ۱۳۳۲ و سرکوب جنبش ملی‌سازی نفت به شناخت دقیق ماهیت استعماری و استکباری امریکا و تأثیر آن بر چپاول کشور و تشدید استضعاف ملت بزرگ ایران کمک کرده بود. مداخلات مستقیم دولت‌های غربی علیه جمهوری اسلامی ایران برای بازگرداندن ایران به همان تسلط و تحمیل استعمار و نفی استقلال کشورمان به توسعه و تعمیق این شناخت در اندیشه سیاسی حضرت امام منجر شده بود. ۳- شهامت اعلام مخالفت به استکبار پس از شناخت ماهیت شیطانی استکبار که به ابعاد فکری و اندیشه سیاسی امام خمینی بعد عملی داده و او را به عنوان یک الگوی مبارزه شجاعانه در برابر دنیای استکبار مطرح کرده است.

ایشان نه تنها دیگران را به مبارزه با استکبار و نهراسیدن از ابهت ظاهری و هیاهوی تبلیغاتی آن فرا می‌خواند، بلکه پس از دیدن جنایت‌های استکبار برای سرکوب و تهدیدات آن، به صراحت فریاد برآورد که «اگر خمینی یکه و تنها هم بماند به راه خدا –که راه مبارزه با کفر و ظلم و شرک‌پرستی است– ادامه می‌دهد». همچنین ایشان مبارزه با استکبار را برای نجات مظلومان از ستم و محرومیت تحمیل شده بر آنان یک تکلیف دانسته و با صراحت اعلام فرمود: «ما وظیفه داریم مردم مظلوم و محروم را نجات دهیم. ما وظیفه داریم پشتیبان مظلومین و دشمن ظالمین باشیم. همین وظیفه است که امیرالمومنین علیه‌السلام در وصیت معروف به دو فرزند بزرگوارش تذکر می‌دهد و می‌فرماید: «کونا للظّالم خصماً و للمظلوم عوناً». ۴- پیوند عواطف انسانی و غیرت درونی امام خمینی به رهایی از استکبار که تحمل آن را نوعی ننگ و ذلت پذیری به حساب می‌آورد به تحمل آن را مغایر آزادی و استقلال می‌دانست. از این رو فریاد می‌زد «آیا برای مسلمانان جهان ننگ نیست که با این همه سرمایه انسانی و مادی و معنوی، با داشتن چنین مکتب مترقی و پشتوانه الهی تن به سلطه مستکبران و دزدان دریایی و زمینی بدهند.»

ایشان رفع این ذلت را در گرو مبارزه عملی با مستکبران دانسته و تصریح می‌فرمودند: «تا قطع تمام وابستگی‌ها به تمام ابرقدرت‌های شرق و غرب مبارزات آشتی‌ناپذیر ملت ما علیه مستکبرین ادامه دارد.»

حضرت امام خمینی مستکبران را عامل اصلی استضعاف دیگران دانسته و به وجود دو جبهه مستکبرین و مستضعفین و مبارزه دائمی بین آن دو جبهه اعتقاد داشتند و البته پایان این مبارزه در پیوند با اندیشه الهی حضرتش حکومت صالحان بر زمین و پایان حاکمیت مستکبران است.

خبر آخر

خطیب موقت تهران:

دنبال بمب اتم نیستیم از حق هسته‌ای هم کوتاه نمی‌آییم

امام جمعه موقت تهران با تأکید بر اینکه ایران به دنبال ساخت بمب اتم نیست، گفت: این ملت از حق مسلم خود در استفاده صلح آمیز از انرژی هسته‌ای کوتاه نخواهد آمد؛ ما غنی‌سازی کرده‌ایم، می‌کنیم و خواهیم کرد.

حجت‌الاسلام سیداحمد خاتمی، در خطبه‌های نماز عبادی-سیاسی جمعه در دانشگاه تهران، با اشاره به سی و ششمین سالگرد ارتحال امام خمینی (ره) گفت: سخن از ارزش‌هایی است که امام خمینی احیا کرد، ما نیز نباید این تکریم و حضور در مرقد امام و بیعت با او را دست کم بگیریم، این بیعت با مسیر مقدس امام (ره) است و امیدوارم که خداوند توفیق ادامه این راه را به ما عنایت بفرماید.

خطیب موقت نماز جمعه تهران در ادامه با تأکید بر اینکه انرژی هسته‌ای در عرصه علوم پزشکی و غیر پزشکی و تولید برق، سازنده آینده جهان است، گفت: آنها نگران دستیابی ما به فن آوری هستند و به حمدالله این فناوری در ایران بومی‌سازی شده و ملت ما در حد نیاز خود غنی‌سازی کرده و خواهد کرد و دشمنان نیز هیچ غلطی نمی‌توانند بکنند. خطیب نماز جمعه تهران تأکید کرد: گفتند که غنی‌سازی یک درصدی نمی‌توانید بکنید، غلط می‌کنید! این ملت از حق مسلم خود در استفاده صلح آمیز از انرژی هسته‌ای کوتاه نخواهد آمد. ما غنی‌سازی کرده‌ایم، می‌کنیم و خواهیم کرد البته بمب اتم نیز نداریم.

یادداشت

تفاوت‌شناسی مذاکرات ۱۳۹۲ با ۱۴۰۴

جعفر حسن‌خانی
کارشناس سیاسی

در دو دهه اخیر، روابط جمهوری اسلامی ایران و ایالات متحده امریکا تحت تأثیر منازعات هسته‌ای، تنش‌های ژئوپلیتیک، و تحولات جهانی قرار داشته است. از گفت‌وگوهای اولیه هسته‌ای در دهه ۱۳۸۰ تا توافق برجام در سال ۱۳۹۴ و خروج امریکا از آن در ۱۳۹۷، این روابط در بستری پویا و متغیر شکل گرفته است. با توجه به مذاکرات غیرمستقیم کنونی، بازخوانی تجربه‌های گذشته و تحلیل شرایط حاضر، نیازمند بررسی تطبیقی تفاوت‌ها در وضعیت جهانی و داخلی ایران در دو مقطع ۱۳۹۲ و ۱۴۰۴ است. این یادداشت با رویکردی تحلیلی و با تکیه بر تحولات ساختاری پرداخته و ملاحظات نهایی را پیش از پایان مذاکرات پیشنهاد می‌دهد.

دگرگونی در نظم بین‌الملل

۱. تغییر سیاست خارجی امریکا: در سال ۱۳۹۲، ایالات متحده تحت رهبری باراک اوباما با بهره‌گیری از دیپلماسی چندجانبه، اجماع جهانی علیه ایران را تقویت کرد. اما از دوره دونالد ترامپ (۱۳۹۶-۱۴۰۰) و پس از آن، رویکرد واشینگتن به سوی یکجانبه‌گرایی و ملی‌گرایی سوق یافت. درگیری امریکا در بحران اوکراین (۲۰۲۲ به بعد) و تمرکز بر رقابت با چین، توان اجماع‌سازی این کشور را کاهش داده است. داده‌های اقتصادی نشان می‌دهد که تحریم‌های یکپارچه علیه ایران، به دلیل عدم همراهی کامل متحدان سنتی امریکا، از اثربخشی پیشین برخوردار نیستند (گزارش شورای آتلانتیک، ۲۰۲۴).

۲. تحولات اروپا و بحران انرژی: اروپا به دلیل وابستگی به منابع انرژی و فشارهای اقتصادی ناشی از جنگ اوکراین، از سیاست فشار حداکثری امریکا فاصله گرفته است. گزارش آژانس بین‌المللی انرژی (۲۰۲۳) نشان می‌دهد که بحران انرژی، کشورهای اروپایی را به‌سوی تنوع‌بخشی به شرکای تجاری، از جمله ایران، سوق داده است. این وضعیت، فرصتی برای ایران در جهت تقویت دیپلماسی اقتصادی فراهم می‌کند.

۳. ظهور بلوک‌های جدید جهانی: جنگ اوکراین، شکاف میان روسیه و غرب را تعمیق کرد و مسکو را به چین نزدیک‌تر ساخت. چین، به عنوان بازیگری کلیدی در اقتصاد جهانی، با راهبردهایی نظیر ابتکار کمربند و جاده، به تقویت بلوک کشورهایی که در برابر تحریم‌های غربی مقاومت می‌کنند، پرداخته است. گزارش مؤسسه بروکینگز (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که همکاری‌های اقتصادی ایران با چین و روسیه، به‌ویژه در حوزه انرژی و زیرساخت، از سال ۲۰۲۰ رشد چشمگیری داشته است. این تحولات، بستری برای کاهش وابستگی ایران به غرب ایجاد کرده است.

تحولات در سیاست داخلی ایران:

۱. همگرایی در سیاستگذاری: دولت مسعود پزشکیان (۱۴۰۳ به بعد) با رویکردی متفاوت از دولت روحانی نسبت به سیاست‌های کلان نظام، عمل می‌کند. در این دولت شکاف‌های تصمیم‌گیری کاهش پیدا کرده است. برخلاف دولت حسن روحانی که بعضاً با ایده‌های شخصی در دیپلماسی عمل می‌کرد، تیم مذاکره‌کننده کنونی، به رهبری عباس عراقچی، با ساختارهای رسمی تصمیم‌گیری هم‌راستاست. این همگرایی، قدرت چانه‌زنی ایران را در مذاکرات تقویت کرده است.

۲. تغییر انتظارات اجتماعی: تجربه ناکامی‌های پسابرجام، انتظارات عمومی از مذاکرات را واقع‌بینانه‌تر کرده است. برخلاف سال ۱۳۹۲ که توافق هسته‌ای به‌عنوان کلید حل مشکلات اقتصادی تلقی می‌شد، نظرسنجی‌های داخلی (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۴۰۳) نشان می‌دهد که اکثریت جامعه، تأثیرات توافقات دیپلماتیک را محدود و مشروط به اصلاحات داخلی می‌دانند. این بلوغ اجتماعی، فشار روانی بر مذاکره‌کنندگان را کاهش داده است.

ملاحظات مذاکرات غیرمستقیم: در جریان مذاکرات کنونی که در واپسین لحظات خود قرار دارد، پنج اصل کلیدی را باید جدی گرفت که مبتنی بر تجربه‌های گذشته و واقعیت‌های کنونی هستند:

۱. پرهیز از سیاسی‌سازی: تجربه مذاکرات ۱۳۹۲ نشان داد که رسانه‌ای شدن بیش‌از حد گفت‌وگوها، به بهره‌برداری رسانه‌های معاند و ایجاد شکاف‌های داخلی منجر شد. تحلیل محتوای رسانه‌های غربی (مانند بی‌بی‌سی، ۲۰۱۵) نشان می‌دهد که سیاسی‌سازی مذاکرات، قدرت چانه‌زنی ایران را تضعیف کرد. مذاکرات باید در سطح نهادهای تخصصی و با کم‌ترین حاشیه رسانه‌ای پیگیری شوند. این به معنای نا محرم دانستن جامعه نیست بلکه در جهت جلوگیری از بسیج عواطف علیه منافع ملی است.

۲. استقلال اقتصاد از مذاکرات: وابستگی معیشت عمومی به نتایج مذاکرات، آسیب‌پذیری روانی جامعه را افزایش می‌دهد. تقویت اقتصاد مقاومتی، تنوع‌بخشی به شرکای تجاری (مانند قراردادهای اخیر با اعضای بریکس) و توسعه زیرساخت‌های داخلی، باید به‌صورت موازی با مذاکرات پیش روند و درباره آن پیام‌های آشکاری از وزارت خارجه به جامعه ارسال شود. گزارش بانک جهانی (۲۰۲۴) نشان می‌دهد که کشورهایی با اقتصاد متنوع، در برابر تحریم‌ها مقاوم‌ترند.

۳. روایت‌سازی فعال: در عصر جنگ روایت‌ها، دستگاه دیپلماسی باید با ارائه روایت‌های پیش‌دستانه و دست اول، از تحریف رسانه‌های معاند جلوگیری کند. تجربه مذاکرات وین (۲۰۲۱) نشان داد که فقدان روایت رسمی، به بزرگ‌نمایی شکست‌ها در افکار عمومی منجر شد. ایجاد یک تیم رسانه‌ای منسجم برای اطلاع‌رسانی هدفمند، ضروری است.

۴. بازسازی تصویر اقتدار ایران: برخی محافل غربی، به‌ویژه پس از ترور سردار قاسم سلیمانی (۲۰۲۰)، تلاش کرده‌اند ایران را کشوری تضعیف‌شده جلوه دهند. اقدامات میدانی، مانند تقویت حضور منطقه‌ای و نمایش توان دفاعی، مانند رزمایش‌های اخیر در خلیج‌فارس در سال ۱۴۰۳، می‌تواند این تصویر را اصلاح کند. گزارش مؤسسه صلح استکهلم در سال ۲۰۲۴ تأیید می‌کند که ایران همچنان یکی از قدرت‌های برتر نظامی منطقه است.

۵. هم‌افزایی با جریان‌های داخلی: جریان انقلابی، به‌عنوان بخشی از بدنه نظام، نسبت به توافقات غیرمطمئن حساسیت دارد. دولت باید این حساسیت را به‌عنوان اهرمی در مذاکرات به کار گیرد، نه آنکه در تقابل با آن قرار گیرد. تجربه مذاکرات ۲۰۱۵ نشان داد که همگرایی داخلی، قدرت دیپلماتیک ایران را افزایش می‌دهد.

نقش راهبردی رهبری در سیاست خارجی: رهبر انقلاب، به‌عنوان محور ثبات سیاست خارجی ایران، نقشی بی‌بدیل در هدایت راهبردی کشور ایفا می‌کنند. در جهانی پرتلاطم و با دولتی غیرقابل‌پیش‌بینی در امریکا، وجود مرجعی با چشم‌انداز بلندمدت، از تصمیم‌گیری‌های شتاب‌زده جلوگیری می‌کند. سخنان ایشان در دی‌ماه ۱۴۰۳ که بر لزوم «حفظ عزت ملی» و «واقع‌بینی در مذاکرات» تأکید داشت، چارچوبی روشن برای دیپلماسی کنونی ارائه می‌دهد.

فرجام سخن: مذاکرات غیرمستقیم ایران و امریکا در سال ۱۴۰۴، در بستری متفاوت از سال ۱۳۹۲ قرار دارد. تحولات جغرافیای قدرت، از جمله کاهش نفوذ امریکا، ظهور بلوک‌های جدید و بحران‌های اقتصادی اروپا، همراه با تغییرات داخلی ایران، از جمله همگرایی در تصمیم‌گیری و بلوغ اجتماعی، فرصت‌هایی نو برای دیپلماسی ایران فراهم آورده‌اند. موفقیت این مذاکرات، نه در امضای یک توافق صوری، بلکه در پیگیری استراتژی جامعی نهفته است که شامل تقویت توان داخلی، بهره‌گیری از فرصت‌های جهانی و روایت‌سازی فعال باشد. در این مسیر، حفظ اصول عزت، حکمت و مصلحت، به‌عنوان میراث دیپلماسی انقلابی ایران، ضرورتی انکارناپذیر است.